

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
SAUGOMŲ TERITORIJŲ
ĮSTATYMAS**

1993 m. lapkričio 9 d. Nr. I-301
Vilnius

**I SKYRIUS
BENDRIEJI NUOSTATAI**

1 straipsnis. Įstatymo tikslas ir objektas

Saugomų teritorijų įstatymo tikslas – reguliuoti visuomeninius santykius, susijusius su saugomomis teritorijomis.

Saugomų teritorijų įstatymo objektas – sausumos ir vandens plotai bei kraštovaizdžio objektai, dėl savo vertės turintys specialų valstybės nustatytą aplinkos apsaugos ir naudojimo režimą.

Saugomų kultūrinių kraštovaizdžio objektų apskaitą, apsaugą bei tvarkymą reglamentuoja Lietuvos Respublikos kultūros vertybių apsaugos įstatymai ir kiti norminiai dokumentai.

2 straipsnis. Saugomų teritorijų paskirtis

Teritorijų saugojimas garantuoja gamtinių ir kultūros paveldo kompleksų bei objektų apsaugą, kraštovaizdžio ekologinę pusiausvyrą, biologinę įvairovę ir genetinį fondą, gamtos išteklių atkūrimą, sudaro sąlygas pažintinei rekreacijai, moksliniams tyrimams ir aplinkos būklės stebėjimams, propaguoja gamtos ir kultūros paveldo vertybių apsaugą.

3 straipsnis. Saugomų teritorijų sistema

Saugomų teritorijų sistemą sudaro:

1. Išsaugančios (konservacinės) teritorijos, kuriose saugomi unikalūs arba tipiški gamtinio bei kultūrinio kraštovaizdžio kompleksai, objektai ir biologinė įvairovė. Pristatant prie apsaugos tikslų, šiose teritorijose ūkinė bei rekreacinė veikla ribojama arba draudžiama. Šiai kategorijai priskiriami rezervatai, draustiniai bei saugomi kraštovaizdžio objektai:

1) rezervatai, tarp jų rezervatinės apyrbės, – steigiami moksliniu požiūriu vertingiems gamtinio arba kultūrinio Lietuvos kraštovaizdžio kompleksams saugoti bei tirti. Juose uždrausta ūkinė veikla;

2) draustiniai – steigiami moksliniu, pažintiniu požiūriais vertingiems gamtos ir kultūros paveldo kompleksams, ansambliams bei vietovėms saugoti. Juose reguliuojama ir ribojama ūkinė, rekreacinė veikla;

3) saugomi kraštovaizdžio objektai – paskiri arba kompaktiškas grupes sudarantys gamtos ir kultūros paveldo elementai, kuriems dėl mokslinės, istorinės, meninės bei pažintinės vertės yra taikomas specialus apsaugos režimas.

2. Apsaugančios (prezervacinės) teritorijos, kuriose, norint išvengti neigiamo poveikio saugomiems gamtos ir kultūros paveldo kompleksams bei objektams arba neigiamo antropogeninių objektų poveikio aplinkai, ribojama tam tikra ūkinė, rekreacinė ir kitokia veikla. Šiai kategorijai priskiriamos apsaugos zonos.

3. Gamtos išteklius atkuriančios (rekuperacinės) teritorijos, kuriose, norint, kad atsistatytų, pagausėtų bei būtų apsaugoti gamtos ištekliai, ribojama ir reguliuojama ūkinė, rekreacinė bei kitokia veikla. Šiai kategorijai priskiriami saugomi gamtos išteklių sklypai.

4. Kompleksinės paskirties (integracinės) saugomos teritorijos, kuriose sujungiamos išsaugančios, apsaugančios, rekreacinės ir ūkinės zonos pagal bendrą apsaugos, tvarkymo ir

naudojimo programą. Šiai kategorijai priskiriami valstybiniai parkai (nacionaliniai ir regioniniai) bei biosferos monitoringo teritorijos (biosferos rezervatai ir biosferos poligonai):

1) valstybiniai parkai – steigiami gamtiniu, kultūriniu požiūriais vertingose teritorijose, kurių apsaugos, tvarkymo ir naudojimo programai įgyvendinti sukuriama organizacinė struktūra;

2) biosferos monitoringo teritorijos – steigiamos globaliniam bei regioniniam ekologiniam monitoringui ir gamtosaugos eksperimentams organizuoti taikant pagal mokslinę programą numatytą specialų apsaugos režimą.

Visas gamtinio pobūdžio saugomas teritorijas ir kitas ekologiškai svarbias bei pakankamai natūralias teritorijas, garantuojančias bendrąjį kraštovaizdžio stabilumą, į bendrą kraštovarkos ekologinio kompensavimo zonų sistemą jungia gamtinis karkasas.

4 straipsnis. Saugomų teritorijų steigimas

Valstybinius rezervatus, valstybinius parkus steigia ir jų statusą keičia Lietuvos Respublikos Seimas, jų ribas nustato ir keičia Lietuvos Respublikos Vyriausybė Aplinkos apsaugos departamento arba Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos teikimu.

Valstybinius draustinius, biosferos monitoringo teritorijas, rezervatų apyrbes bei saugomus gamtos išteklių sklypus steigia, jų ribas nustato ir keičia Lietuvos Respublikos Vyriausybė Aplinkos apsaugos departamento arba Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos teikimu.

Pasiūlymai valstybiniams rezervatams, valstybiniams parkams, valstybiniams draustiniams ir biosferos monitoringo teritorijoms steigti turi būti pagrįsti mokslo darbais arba projektais.

Apsaugos zonų ir gamtinio karkaso teritorijų nustatymo tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybė Aplinkos apsaugos departamento arba Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos teikimu.

Saugomų kultūrinių kraštovaizdžio objektų apsaugos zonų išskyrimo principus nustato Lietuvos Respublikos kultūros vertybių apsaugos įstatymai ir kiti norminiai dokumentai.

Saugomus gamtinius kraštovaizdžio objektus skelbia Aplinkos apsaugos departamentas.

Įsteigtos valstybės saugomos teritorijos bei saugomi kraštovaizdžio objektai nustatyta tvarka gali būti registruojami atitinkamose tarptautinėse organizacijose Aplinkos apsaugos departamento arba Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos teikimu.

Savivaldybės gali steigti savivaldybių saugomus draustinius, skelbti savivaldybių saugomus kraštovaizdžio objektus bei nustatyti vietinės reikšmės apsaugos zonas, suderinusios su Aplinkos apsaugos departamentu arba Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija.

Institucijos, teikiančios steigti saugomą teritoriją ar skelbti kraštovaizdžio objektą saugomu, privalo informuoti žemės savininkus ir naudotojus apie tai ir apie numatomą veiklos ribojimo pobūdį Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka, bet ne vėliau kaip prieš šešis mėnesius iki šių teritorijų įsteigimo.

Saugomų teritorijų steigimas derinamas su teritorinio planavimo dokumentų rengimą koordinuojančia institucija, valstybine žemėtvarkos tarnyba, taip pat su savivaldybėmis. Pareikštas pastabas ir pretenzijas nagrinėja teikimą rengusi institucija, o sprendimus priima institucija, steigianti saugomą teritoriją arba skelbianti kraštovaizdžio objektą saugomu.

Saugomų teritorijų ribos žymimos žemės kadastro žemėlapiuose ir teritorinio planavimo dokumentuose. Saugomoms teritorijoms nustatoma valstybinė žymėjimo natūroje sistema, kurią tvirtina ir žymėjimo tvarką bei priežiūrą nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

5 straipsnis. Nuosavybės formos saugomose teritorijose

Rezervatų, valstybinių parkų rezervatų, Kuršių nerijos nacionalinio parko žemė yra valstybės nuosavybė. Kitose saugomose teritorijose žemės nuosavybė gali būti valstybinė ir privati.

Valstybiniai rezervatai ir nacionaliniai parkai valdo ir naudoja valstybinės nuosavybės žemę bei kitą jiems priklausantį turtą. Žemė bei kitas nekilnojamas turtas jiems skiriami Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.

Valstybiniuose draustiniuose, valstybiniuose parkuose nuosavybės teisė į žemę natūra atstatoma, miškai gražinami natūra iki 25 ha neskaidant buvusių savininkų valdų į dalis tik asmenims, kurie nuolat gyvena šiose teritorijose, įstatymų nustatyta tvarka.

Valstybinių draustinių, valstybinių parkų draustinių ir rekreacinių zonų žemė, taip pat ne žemės ūkio naudmenos (miškai, krūmai, vandenys, pelkės, smėlynai, nenaudojama žemė) neparduodamos. Kitose valstybinių parkų zonose žemė gali būti parduodama tik asmenims, kurie gyvena ir turi namų valdas valstybiniuose parkuose.

Valstybiniuose parkuose žemė, miškas natūra gražinamas bei parduodamas pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka patvirtintą kompleksinį žemės reformos žemėtvarkos projektą.

Saugomose teritorijose miškas, žemė gali būti gražinama, parduodama, nuomojama, suteikiama tik ribotam tiksliniam naudojimui laikantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintų Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų šioms teritorijoms.

Pagrindinė žemės naudojimo tikslinė paskirtis saugomose teritorijose keičiama tik pagal įstatymus ir teritorinio planavimo dokumentus, patvirtintus Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka.

Valstybiniuose draustiniuose, valstybiniuose parkuose nuosavybės teise turimo sklypo neleidžiama dalimis parduoti, išnuomoti, įkeisti, dovanoti, išskyrus atvejus, kai keičiamos savininkų gretimų valdų ribos.

Komercinės-ūkinės įmonės, poilsio namai, esantys saugomose teritorijose, gali būti privatizuojami laikantis įstatymų ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės norminiuose dokumentuose patvirtintų privalomųjų jų naudojimo sąlygų.

Saugomi kraštovaizdžio objektai gali būti valstybinė ar privati nuosavybė. Gamtos paminklai yra valstybės nuosavybė.

Saugomi kraštovaizdžio objektai gali būti privatizuojami tik nustačius apsaugos ir naudojimo režimą.

Valstybė turi pirmumo teisę įsigyti valstybiniuose parkuose parduodamus žemės sklypus, kitą nekilnojamąjį turtą.

6 straipsnis. Saugomų teritorijų naudojimo ir apsaugos reglamentavimas bei nuostatai

Ūkinę veiklą saugomose teritorijose reglamentuoja, jų apsaugos bei naudojimo režimą nustato šis įstatymas, Lietuvos Respublikos kultūros vertybių apsaugos įstatymai, kiti Lietuvos Respublikos įstatymai, Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos, poįstatyminiai norminiai dokumentai.

Veiklos saugomose teritorijose apribojimai nustatomi nuostatuose ir kituose norminiuose dokumentuose, kuriuos tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Kiekvienas valstybinis rezervatas, valstybinis parkas, biosferos monitoringo teritorija turi individualius nuostatus. Kitos saugomos teritorijos turi bendruosius nuostatus. Valstybiniai draustiniai gali turėti ir individualius nuostatus.

Savivaldybės įsteigtiems draustiniams, paskelbtiems saugomais kraštovaizdžio objektams, išskirtoms vietinės reikšmės apsaugos zonoms taikomas apsaugos ir naudojimo režimas, nustatytas valstybės saugomų teritorijų atitinkamuose nuostatuose.

Saugomos teritorijos tvarkomos pagal įstatymus ir teritorinio planavimo dokumentus, patvirtintus Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka.

7 straipsnis. Juridinių ir fizinių asmenų teisės bei pareigos saugomose teritorijose

Žemės savininkai ir naudotojai privalo būti informuojami apie saugomų teritorijų steigimą ar kraštovaizdžio objekto paskelbimą saugomu ir veiklos ribojimo pobūdį Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka, bet ne vėliau kaip prieš šešis mėnesius iki jų steigimo. Steigiant

saugomas teritorijas, už veiklos apribojimą dėl jų steigimo žemės savininkams ir naudotojams mokamos kompensacijos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka.

Žemės savininkai ir naudotojai turi teisę pareikšti pretenzijas dėl saugomų teritorijų steigimo institucijai, teikiančiai pasiūlymus saugomai teritorijai steigti, kraštovaizdžio objektui skelbti saugomu, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka.

Neatsižvelgus į žemės savininkų ir naudotojų pretenzijas, saugomos teritorijos steigiamos, gamtiniai kraštovaizdžio objektai skelbiami saugomais, kai kraštovaizdžio kompleksams ar objektams gresia išnykimas, sunaikinimas.

Jeigu saugomos teritorijos įsteigtos, kraštovaizdžio objektai paskelbti saugomais neatsižvelgus į žemės savininkų ir naudotojų pretenzijas, jie turi teisę kreiptis į teismą dėl kompensacijų dydžio už ūkinės veiklos apribojimus. Teisme valstybei atstovauja Aplinkos apsaugos departamentas arba Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija.

Saugomose teritorijose žemės savininkai ir naudotojai, kiti juridiniai bei fiziniai asmenys privalo laikytis veiklos apribojimų, nustatytų šiame įstatyme, Lietuvos Respublikos kultūros vertybių apsaugos įstatymuose, Žemės įstatyme, kituose įstatymuose ir Specialiosiose žemės ir miško naudojimo sąlygose, saugomų teritorijų nuostatuose, kituose poįstatyminiuose norminiuose dokumentuose.

Privatizavimo tarnybos, įtraukdamos į privatizavimo programas komercinės-ūkinės įmonės, poilsio namus, esančius saugomose teritorijose, privalo kartu paskelbti ir šių objektų naudojimo privalomas sąlygas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka.

Žemės savininkai ir naudotojai negali trukdyti įstatymuose ar kituose norminiuose dokumentuose numatytais tikslais lankyti saugomus kraštovaizdžio kompleksus bei objektus.

Asmenys, nuolat gyvenantys saugomose teritorijose, gali verstis veikla, neprieštaraujančia saugomos teritorijos tikslams ir uždaviniams; turi pirmumo teisę išsinuomoti žemę, statinius, įrenginius ūkinei veiklai; turi teisę gauti kompensacijas už paskelbtų paminklams eksponuojamų sodybų (pastatų), kuriose jie gyvena, priežiūrą bei apsaugą.

Jeigu saugomose teritorijose žemės savininkams ir naudotojams ribojama ūkinė veikla, jiems teikiamos žemės mokesčio bei kitos lengvatos ir kompensacijos Lietuvos Respublikos įstatymų ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka.

8 straipsnis. Finansavimas

Valstybinių rezervatų valdymo struktūrų steigimas, jų veikla, valstybės saugomų teritorijų tikslinės tvarkymo bei mokslinių tyrimų programos finansuojamos iš valstybės biudžeto. Valstybinių parkų valdymo, veiklos organizavimo struktūrų steigimas finansuojamas iš valstybės bei savivaldybių biudžeto.

Savivaldybės įsteigtų saugomų teritorijų tikslinės tvarkymo programos finansuojamos iš savivaldybių biudžeto.

Saugomoms teritorijoms tvarkyti gali būti naudojamos iš komercinės-ūkinės veiklos gautos lėšos bei kitos lėšos.

9 straipsnis. Saugomų teritorijų apsaugos valstybinė kontrolė

Saugomų teritorijų apsaugos valstybinę kontrolę atlieka Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos departamentas ir Kultūros paveldo inspekcija pagal kompetenciją.

10 straipsnis. Saugomų teritorijų kadastras ir registras

Saugomų teritorijų kadastras yra sudėtinė Valstybinio kadastro dalis, kuri tvarkoma Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka.

Saugomų teritorijų registras yra sudėtinė saugomų teritorijų kadastro dalis.

II SKYRIUS

REZERVATAI

11 straipsnis. Rezervatų paskirtis

Rezervatų paskirtis yra:

- 1) išsaugoti tipiškus arba unikalius kraštovaizdžio kompleksus bei juose esantį biotos genofondą;
- 2) organizuoti pastovius mokslinius tyrimus ir stebėjimus;
- 3) propaguoti gamtos ar kultūros vertybes.

12 straipsnis. Rezervatų rūšys

Pagal saugomų kompleksų ypatumus rezervatai skirstomi į:

- 1) gamtinius – vertingiausiems gamtos kraštovaizdžio kompleksams išsaugoti;
- 2) kultūrinius – istoriškai vertingiausiems kultūros kraštovaizdžio kompleksams išsaugoti.

Pagal organizavimo formą rezervatai skirstomi į valstybinius, rezervatus valstybiniuose parkuose, rezervatus biosferos monitoringo teritorijose bei rezervatines apyrbes.

13 straipsnis. Rezervatų valdymas

Valstybiniams rezervatams valdyti steigiamos mokslo įstaigos, turinčios juridinio asmens statusą. Valstybinių gamtinių rezervatų veiklą organizuoja Aplinkos apsaugos departamentas, valstybinių kultūrinių rezervatų - Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Rezervatų, išskirtų valstybiniuose parkuose ir biosferos monitoringo teritorijose, apsaugą ir priežiūrą organizuoja valstybinių parkų ar biosferos monitoringo teritorijų tarnybos.

Rezervatinių apyربيų apsaugą ir priežiūrą organizuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos.

14 straipsnis. Veiklos rezervatuose nustatymas

Gamtinių rezervatų teritorijose galima:

- 1) statyti įrenginius, reikalingus rezervato uždaviniams įgyvendinti;
- 2) imtis priešgaisrinių ir sanitarinių priemonių gaisrų, epizootijų ir masinių miško kenkėjų plitimo atvejais;
- 3) įgyvendinti kitas priemones, atitinkančias rezervato paskirtį.

Kultūrinių rezervatų teritorijose galima:

- 1) vykdyti šio straipsnio 1 punkte nurodytas statybas;
- 2) atkurti gamtos ir kultūros kompleksus bei objektus, pažeistus dėl ūkinės ar kitokios veiklos;
- 3) remontuoti, restauruoti ir konservuoti kultūros kompleksus bei objektus;
- 4) eksponuoti, pritaikyti lankymui kultūros ir gamtos kompleksus bei objektus.

Kultūriniuose rezervatuose tyrinėjimo, konservavimo darbai vykdomi Lietuvos Respublikos kultūros vertybių apsaugos įstatymų nustatyta tvarka.

Šio straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse nenurodyta veikla rezervatų teritorijose yra draudžiama.

III SKYRIUS DRAUSTINIAI

15 straipsnis. Draustinių paskirtis

Draustinių paskirtis yra:

- 1) išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo kompleksus ar atskirus jų elementus, augalijos ir gyvūnijos rūšis;
- 2) užtikrinti Lietuvos kraštovaizdžio įvairovę bei ekologinę pusiausvyrą;

- 3) būti mokslo tyrimų objektais;
- 4) būti pažintinės rekreacijos objektais.

16 straipsnis. Draustinių rūšys

Pagal saugomų objektų ypatumus draustiniai skirstomi į:

- 1) gamtinius,
- 2) kultūrinius,
- 3) kompleksinius.

Gamtiniai draustiniai yra:

- 1) geologiniai – žemės gelmių struktūrų, tipišku sluoksnių atodangų, uolienų ir fosilijų kompleksams saugoti;
- 2) geomorfologiniai – tipiškiems bei unikaliems reljefo formų kompleksams saugoti;
- 3) telmologiniai – tipiškiems bei unikaliems pelkių kompleksams saugoti;
- 4) hidrografiniai – atskirų hidrografinio tinklo elementų (upių, ežerų, tvenkinių) ar jų dalių pavyzdžiams saugoti;
- 5) pedologiniai – natūralios dirvožemio dangos pavyzdžiams saugoti;
- 6) botaniniai – augalų ir grybų rūšims, jų bendrijoms ir biotopams saugoti; šioje draustinių grupėje gali būti išskirtos miškų, pievų, vandens augmenijos ir kitos rūšys;
- 7) zoologiniai – gyvūnų rūšims, jų bendrijoms ir biotopams saugoti; šioje draustinių grupėje gali būti išskirtos teriologinių, ornitologinių, herpetologinių, ichtiologinių, entomologinių ir kitos rūšys;
- 8) botaniniai–zoologiniai – augalų ir gyvūnų rūšims bei jų bendrijoms saugoti.

Kultūriniai draustiniai yra:

- 1) archeologiniai – teritoriniams archeologiniams kompleksams, nepaisant ar jie buvo tyrinėti, ar ne, taip pat mitologinėms, sakralinėms ir ritualinėms vietovėms, suformuotoms tiek gamtos, tiek žmogaus, saugoti;
- 2) memorialiniai – teritorijoms, susijusioms su istoriniais įvykiais ar atmintimi, įžymių istorinių asmenybių gyvenimu ir veikla, saugoti;
- 3) etnokultūriniai – vertingiems etnografiniams kompleksams – statinių grupėms, gyvenvietėms ir jų grupėms, tradiciniam kultūriniam kraštovaizdžiui, žemėnaudoms saugoti;
- 4) urbanistiniai – istorinių miestų, miestelių, architektūros ansamblių, istorinių inžinerinių įrenginių ir jų sistemų, dvarų parkų (dvarų sodybų) ir jų aplinkos ypatumams saugoti;
- 5) kraštovaizdžio architektūros – architektūros ansamblių, dvarų parkų (dvarų sodybų) ir jų aplinkos ypatumams saugoti.

Kompleksiniai draustiniai yra:

- 1) kraštovaizdžio – unikaliems bei tipiškiems gamtinio ir kultūrinio kraštovaizdžio kompleksams saugoti;
- 2) kartografiniai – ypatingas geografinės koordinatės turinčioms vietovėms saugoti.

Pagal organizavimo pobūdį skiriami valstybiniai ir savivaldybių draustiniai, taip pat draustiniai valstybiniuose parkuose bei biosferos monitoringo teritorijose.

17 straipsnis. Veiklos draustiniuose nustatymas

Draustinių teritorijose draudžiama arba ribojama komercinė-ūkinė, statybinė, rekreacinė, kita veikla, galinti pakenkti saugomiems kompleksams bei objektams. Tuo norima išsaugoti, atkurti ir propaguoti gamtinius, istoriškai susiklosčiusius socialinės, kultūrinės ir ūkinės veiklos elementus.

Draustinių teritorijose draudžiama statyti pramonės įmones, stacionaraus poilsio įstaigas, eksploatuoti naudingąsias iškasenas, suteikti žemę sodininkų bendrijoms, individualiems vasarnamiams statyti.

Veiklos apribojimus draustinių teritorijose nustato nuostatai ir kiti norminiai dokumentai. Atsižvelgiant į saugomų kompleksų bei objektų ypatumus, gali būti draudžiama keisti reljefo

formas, hidrografinio tinklo natūralius elementus, iš esmės keisti hidrologinį režimą, naikinti ir keisti istoriškai susiformavusio kultūrinio kraštovaizdžio, urbanistinių ir architektūrinių jo elementų bei kitų saugomų objektų vertės požymius. Draustinių teritorijose draudžiamos arba ribojamos statybos, reglamentuojamos pastatų formos, tūriai. Gali būti ribojama: komunikacinių objektų bei linijų tiesimas; žemės, miško, vandens ir kito nekilnojamojo turto naudojimas bei nustatytų jų naudojimo būdų keitimas; chemikalų naudojimas žemės, miškų ir vandens ūkyje; automobilių ir vandens transporto priemonių judėjimas; vizualinės informacijos įrengimas; medžioklė, žvejyba, augalų, vaisių, grybų rinkimas; saugomų objektų naudojimas ir lankymas; skraidymas skraidyklėmis bei lėktuvais.

Kai kuriose draustinių dalyse gali būti naudojamos skirtingos, tačiau draustinių steigimo tikslus ir uždavinius atitinkančios tvarkymo priemonės pagal ūkinių priemonių planą. Draustinių teritorijos tvarkomos pagal įstatymus ir teritorinio planavimo dokumentus, patvirtintus Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka.

Draustinių teritorijose skatinama veikla, gausinanti ir išryškinanti saugomus objektus bei atkurianti tradicinės gyvenamosios, socialinės, kultūrinės ir ūkinės veiklos elementus.

IV SKYRIUS SAUGOMI KRAŠTOVAIZDŽIO OBJEKTAI

18 straipsnis. Saugomų kraštovaizdžio objektų rūšys

Pagal gamtos ir kultūros paveldo elementų ypatumus saugomi kraštovaizdžio objektai skirstomi į:

- 1) gamtinius,
- 2) kultūrinius,
- 3) kompleksinius.

Saugomi gamtinio kraštovaizdžio objektai yra:

- 1) geologiniai – unikalūs rieduliai ir uolos, smegduobės ir olos, tipiškos ir unikalios, moksliniu požiūriu vertingos atodangos, fosilijų ir mineralų radimvietės;
- 2) hidrogeologiniai – išskirtinio debito ir ypatingų savybių šaltiniai;
- 3) geomorfologiniai – išskirtinių dydžių ir formų kalvos, gūbriai, daubos, raguvos, dubakloniai ir kitos reljefo formos;
- 4) hidrografiniai – išskirtinių dydžių rėvos, senvagės, salos, kriokliai ir kiti;
- 5) botaniniai – išskirtinio amžiaus ir formų medžiai, krūmai, įtrauktų į Raudonąją knygą augalų ir grybų rūšių augimvietės ir radimvietės, unikalios ir nykstančios augalų bendrijos;
- 6) zoologiniai – įtrauktų į Raudonąją knygą gyvūnų rūšių radimvietės (veisimosi ir maitinimosi vietos), išskirtinių gyvūnų kolonijų buveinės, unikalūs paukščių lizdai, drevėti medžiai, kiti gyvūnų veiklos unikumai ir reliktai.

Saugomi kultūrinio kraštovaizdžio objektai yra:

- 1) archeologiniai – senovės stovyklavietės ir gyvenvietės, piliakalniai, piliavietės, senoviniai gynybiniai įtvirtinimai ir jų liekanos; senovės gamybos vietos, įrenginiai ir jų liekanos; senovės laidojimo vietos (pilkapiai, senkapiai, kapinynai, pavieniai kapai); alkavietės, alkakalniai, sakraliniai ir mitologiniai akmenys; kūrgrindos (žemgrindos); senovės sakralinės, mitologinės ar ritualinės vietos bei objektai;
- 2) memorialiniai – neveikiančios kapinės, žuvusių karų dalyvių ir rezistentų kapai; vietos, susijusios su svarbiais istoriniais įvykiais, asmenybėmis;
- 3) architektūriniai – bažnytiniai, visuomeniniai, gyvenamieji, ūkiniai bei pramoniniai pastatai, statiniai ir jų ansambliai; unikalūs inžineriniai statiniai bei įrenginiai ar jų grupės (tiltai, tuneliai, užtvankos, keliai, sausinimo, drėkinimo sistemos, gynybiniai įrenginiai ir pan.); pastatai ir statiniai, susiję su svarbiais istoriniais įvykiais, asmenybėmis.

Saugomi kompleksiniai kraštovaizdžio objektai yra gamtiniai– kultūriniai kraštovaizdžio objektai, turintys įvairiapusę mokslinę pažintinę vertę.

Visi kraštovaizdžio objektai turi savo teritorijas, kuriose jie yra ir su kuriomis funkciškai, kompoziciškai ar istoriškai susiję. Kraštovaizdžio objektų teritorijos nustatomos skelbiant juos saugomais arba pagal specialius projektus.

Saugomų gamtinių kraštovaizdžio objektų apskaitą, apsaugą, tvarkymą reglamentuoja jų nuostatai ir kiti norminiai dokumentai.

19 straipsnis. Gamtos ir kultūros paminklai

Vertingiausi saugomi kraštovaizdžio objektai skelbiami gamtos ir kultūros paminklais.

Gamtos paminklus skelbia Lietuvos Respublikos Vyriausybė Aplinkos apsaugos departamento teikimu. Kultūros paminklus skelbia Lietuvos Respublikos Vyriausybė jos įgaliotos institucijos teikimu.

Gamtos paminklų apskaitą, apsaugą ir tvarkymą reglamentuoja nuostatai. Kultūros paminklų skelbimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos kultūros vertybių apsaugos įstatymai.

V SKYRIUS VALSTYBINIAI PARKAI (NACIONALINIAI IR REGIONINIAI)

20 straipsnis. Valstybinių parkų paskirtis

Valstybinių parkų paskirtis yra:

- 1) išsaugoti gamtiniu, kultūriniu požiūriais vertingus kraštovaizdžio kompleksus ir objektus;
- 2) išlaikyti gamtos ekosistemų stabilumą;
- 3) atkurti sunaikintus ir pažeistus gamtinius, kultūrinius kompleksus bei objektus;
- 4) plėtoti mokslo tyrimus gamtos, kultūros paveldo apsaugos ir kitose srityse;
- 5) propaguoti ir remti Lietuvos regionų tradicinę gyvenimą;
- 6) sudaryti sąlygas rekreacijai, pirmiausia turizmui;
- 7) skatinti ekologiškai patikimą ūkinę veiklą;
- 8) vykdyti kitus individualiuose parko nuostatuose numatytus uždavinius.

21 straipsnis. Valstybinių parkų rūšys

Pagal reikšmę ir valdymo organizavimą skiriami:

1) nacionaliniai parkai – steigiami nacionalinės svarbos kraštovaizdžio kompleksams bei antropoekosistemoms, reprezentuojančioms Lietuvos Respublikos etnokultūrinių sričių gamtinius bei kultūrinius savitumus, saugoti, tvarkyti ir jų naudojimui reguliuoti.

Specifiniai nacionaliniai parkai yra istoriniai nacionaliniai parkai. Jie steigiami istorinių Lietuvos valstybingumo centrų kultūriniais kompleksams bei jų gamtinei aplinkai išsaugoti;

2) regioniniai parkai – steigiami gamtiniu, kultūriniu ir rekreaciniu požiūriais regioninės svarbos kraštovaizdžio kompleksams ir ekosistemoms saugoti, jų rekreaciniam bei ūkiniam naudojimui reguliuoti.

Specifiniai regioniniai parkai yra istoriniai regioniniai parkai. Jie steigiami istoriškai vertingiausiems regioniniams etnokultūriniais kompleksams bei jų gamtinei aplinkai išsaugoti.

22 straipsnis. Nacionalinių parkų valdymas

Nacionalinių parkų ir jų apsaugos zonų ribos paprastai sutapatinamos su administracinių-teritorinių vienetų ribomis.

Nacionalinius parkus valdo:

1) jungtinės savivaldybių ir valstybinių institucijų atstovų valdybos, kurių sudarymo tvarką nustato Vietos savivaldos pagrindų įstatymas;

2) valstybinės biudžetinės organizacijos.

Savivaldybių tarybų, jų vykdomųjų institucijų bei pareigūnų aktai ar veiksmai, pažeidžiantys nacionalinio parko ir jo teritorijoje esančių organizacijų ar piliečių teises, gali būti skundžiami teisme. Savivaldybių tarybos dėl jų teisių pažeidimo taip pat turi teisę kreiptis į teismą.

23 straipsnis. Regioninių parkų valdymas

Regioninių parkų veiklos organizavimo formos:

- 1) specifinės paskirties valstybinės įmonės;
- 2) specifinės paskirties valstybinių įmonių dalys;
- 3) biudžetinės organizacijos – direkcijos arba valstybinės inspekcijos;
- 4) jungtinės organizacijos, sudaromos iš savivaldybių ir valstybinių institucijų atstovų.

Regioninių parkų veiklos organizavimo formą, pavaldumą, tarnybų struktūrą nustato individualūs nuostatai. Regioninių parkų direktorius valdančiųjų instancijų teikimu skiria aukštesniųjų administracinių teritorinių vienetų (kraštų) valdytojai.

24 straipsnis. Valstybinių parkų zonos

Valstybinių parkų teritorijose išskiriamos išsaugančios (rezervatai ir draustiniai), apsaugos, rekreacinės, ūkinės zonos ir saugomi kraštovaizdžio objektai. Šios ir galimos kitos zonos nustatomos parkų teritorinio planavimo dokumentuose, kuriuos tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

25 straipsnis. Veiklos valstybiniuose parkuose nustatymas

Valstybiniuose parkuose dirbamas apsauginis, atkuriamasis, kultūros ir švietėjiškas, mokslo darbas, atitinkantis parko paskirtį, reguliuojama rekreacinė, verslo, statybinė, komercinė- ūkinė veikla, neprieštaraujanti parko paskirčiai.

Valstybiniuose parkuose draudžiama įrengti naujus naudingųjų iškasenų karjerus, šachtas ir kitus kalnakasybos objektus, statyti pramonės įmones, suteikti žemę sodininkų bendrijoms ir individualiems vasarnamiams, tiesti tranzitines komunikacijas, keisti reljefo formas, hidrografinio tinklo natūralius elementus, iš esmės keisti hidrologinį režimą, naikinti ir keisti istoriškai susiformavusio kultūrinio kraštovaizdžio, urbanistinių ir architektūrinių jo elementų bei kitų saugomų objektų vertės požymius.

Nauji pastatai statomi išlaikant tradicines architektūros formas ir mastelį.

Valstybinių parkų rezervatuose, draustiniuose bei apsaugos zonose veiklą nustato atitinkami šio įstatymo straipsniai, o jos reguliavimo ypatumus ir mastą atitinkamai nustato rezervatų, draustinių, apsaugos zonų nuostatai bei kiti norminiai dokumentai.

Valstybinių parkų ūkinėse, rekreacinėse ir kitose zonose gali būti ribojamas: komunikacinių objektų bei linijų tiesimas; žemės, miško, vandens, kito nekilnojamojo turto naudojimas bei nustatytų jų naudojimo būdų keitimas; chemikalų naudojimas žemės, miškų ir vandens ūkyje; automobilių ir vandens transporto priemonių judėjimas, medžioklė, žvejyba; saugomų objektų naudojimas ir lankymas. Veiklos ribojimo pobūdį ir mastą nustato individualūs parko nuostatai bei kiti norminiai dokumentai.

Valstybinių parkų teritorijos tvarkomos pagal įstatymus ir teritorinio planavimo dokumentus (parko planavimo schemas, jų pagrindu parengtus detalius projektus).

Valstybinių parkų teritorijose skatinama veikla, padedanti gausinti ir išryškinti saugomus objektus bei atkurti tradicinės gyvenamosios, socialinės, kultūrinės ir ūkinės veiklos elementus.

26 straipsnis. Valstybinių parkų tarnybų teisės ir pareigos

Valstybinių parkų tarnybos, įgyvendindamos parko uždavinius ir remdamosi parkų teritorinio planavimo dokumentais, atsako už parko būklę, teikia pasiūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybei dėl žemės, miško, vandens, rekreacinės infrastruktūros naudojimo, nustato parko

teritorijos lankymo tvarką, kontroliuoja fizinių ir juridinių asmenų ūkinę (taip pat ir rekreacinę) veiklą parkų teritorijose, teikia ieškinius dėl valstybinių parkų nuostatų ir teritorijos naudojimo pažeidimų įstatymų nustatyta tvarka.

VI SKYRIUS BIOSFEROS MONITORINGO TERITORIJOS

27 straipsnis. Biosferos monitoringo teritorijų paskirtis

Biosferos monitoringo teritorijų paskirtis yra:

- 1) sukurti reprezentatyvią kompleksinio ekologinio monitoringo sistemą – stebėti, kontroliuoti, prognozuoti gamtinių sistemų pokyčius;
- 2) vykdyti biosferos naudojimo eksperimentus bei tyrimus;
- 3) plėtoti ekologinį švietimą bei propagandą;
- 4) garantuoti gamtinių kompleksų apsaugą.

28 straipsnis. Biosferos monitoringo teritorijų rūšys

Pagal reikšmę ir organizavimo ypatumus skiriami:

- 1) biosferos rezervatai – steigiami natūraliuose gamtinių zonų kompleksuose (gamtiniuose branduoliuose) bei juos supančiose apsaugos teritorijose globalinio ekologinio monitoringo programai bei gamtosaugos eksperimentams vykdyti;
- 2) biosferos poligonai – steigiami ypatingą geoekologinę arba kontrolinę svarbą turinčiose geosistemose regioniniam ekologiniam monitoringui organizuoti. Biosferos poligonai gali būti kompleksiniai arba specializuoti (hidrogeologiniai, hidrologiniai, zoologiniai ir kt.).

29 straipsnis. Biosferos monitoringo teritorijų teisinis statusas

Biosferos rezervatai yra juridiniai asmenys, turintys mokslo įstaigos statusą, priklausantys Aplinkos apsaugos departamento reguliavimo sričiai.

Biosferos poligonų įsteigimas nekeičia į jų sudėtį įeinančių saugomų teritorijų statuso, o tik nustato regioninio ekologinio monitoringo programą.

Kompleksinio bei specializuoto ekologinio monitoringo stotys ir eksperimentų stacionarai privačiose ir valstybinės nuosavybės žemėse įforminami sutartimis.

30 straipsnis. Biosferos monitoringo teritorijų zonos

Biosferos rezervatuose išskiriamos išsaugančios (gamtinis branduolys), apsaugos, eksperimentų, ekosistemų atkūrimo ir šiai teritorijai būdingos ūkinės veiklos zonos. Pagal biosferos poligonų individualius nuostatus gali būti išskirtos kitos zonos.

31 straipsnis. Veiklos biosferos monitoringo teritorijose nustatymas

Biosferos monitoringo teritorijų rezervatuose, draustiniuose, apsaugos zonose veiklą reglamentuoja atitinkami šio įstatymo straipsniai, o jos reguliavimo pobūdį ir mastą nustato rezervatų, draustinių, apsaugos zonų nuostatai bei kiti norminiai dokumentai.

Eksperimentų, rekreacijos, ekosistemų atkūrimo ir šiai teritorijai būdingos ūkinės veiklos zonose gali būti ribojama pramonės, verslo, agrarinė, miškų ūkio veikla. Veiklos ribojimų pobūdį ir mastą nustato individualūs biosferos monitoringo teritorijų nuostatai bei kiti norminiai dokumentai.

VII SKYRIUS APSAUGOS ZONOS

32 straipsnis. Apsaugos zonų paskirtis

Apsaugos zonų paskirtis yra:

- 1) izoliuoti saugomus objektus ir teritorijas nuo neigiamo žmogaus veiklos poveikio;
- 2) išsaugoti tradicinius vietovės ypatumus, vizualinę saugomų objektų ir kompleksų aplinką;
- 3) sumažinti neigiamą ūkinių objektų ir kompleksų poveikį žmogui ir gamtai bei garantuoti normalų šių objektų funkcionavimą;
- 4) užtikrinti bendrąjį ekologinį kraštovaizdžio stabilumą.

33 straipsnis. Apsaugos zonų rūšys

Pagal paskirtį apsaugos zonos skirstomos į šias rūšis:

- 1) išsaugančių ir kompleksinių saugomų teritorijų;
- 2) saugomų kraštovaizdžio objektų;
- 3) paviršinių vandens telkinių;
- 4) vandenviečių ir gręžtinių šulinių;
- 5) karstinio regiono;
- 6) dirbamų laukų;
- 7) gyvenviečių;
- 8) kurortų ir vasarviečių, kitų rekreacinių teritorijų;
- 9) pramonės objektų ir įrenginių;
- 10) kelių, geležinkelių, aerouostų;
- 11) energetinių komunikacijų ir objektų;
- 12) ryšių, tarp jų radijo ryšių, radionavigacijos ir radiolokacijos objektų bei įrenginių.

Kiekviena zonos rūšis gali būti skirstoma į porūšius (pozonus, juostas) su skirtingu režimu.

34 straipsnis. Veiklos apsaugos zonose nustatymas

Valstybinių rezervatų, valstybinių parkų, biosferos monitoringo teritorijų apsaugos zonų režimą nustato individualūs šių teritorijų nuostatai. Šių teritorijų apsaugos zonos nustatomos steigiant aukščiau išvardintas saugomas teritorijas arba jas tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė pagal atskirą projektą.

Saugomų kultūrinių kraštovaizdžio objektų apsaugos zonų režimą reguliuoja Lietuvos Respublikos kultūros vertybių įstatymai, kiti norminiai dokumentai.

Kitų rūšių apsaugos zonų nustatymo tvarką ir apsaugos bei naudojimo režimą nustato šis įstatymas, bendrieji apsaugos zonų nuostatai ir kiti norminiai dokumentai.

VIII SKYRIUS SAUGOMI GAMTOS IŠTEKLIŲ SKLYPAI

35 straipsnis. Saugomų gamtos išteklių sklypų paskirtis

Saugomų gamtos išteklių sklypų paskirtis yra:

- 1) atkurti ūkinės veiklos nuskurdintas gamtos išteklių rūšis;
- 2) pagausinti bei praplėsti bendrą gamtos išteklių fondą;
- 3) garantuoti atsinaujinančių gamtos išteklių išsaugojimą ir racionalų naudojimą.

36 straipsnis. Saugomų gamtos išteklių sklypų rūšys

Saugomi gamtos išteklių sklypai pagal paskirtį skirstomi į:

- 1) medynų;
- 2) uogynų ir grybynų;
- 3) vaistažolynų;
- 4) gyvūnijos biotopų;
- 5) atsistatančių pelkių;
- 6) požeminių vandens telkinių.

37 straipsnis. Veiklos nustatymas saugomuose gamtos išteklių sklypuose

Saugomuose gamtos išteklių sklypuose ribojama tam tikra komercinė-ūkinė, statybinė, rekreacinė ir kita veikla, mažinanti gamtos išteklius, naudingųjų išteklių eksploatavimas, žemės, miško, vandens, kito nekilnojamojo turto naudojimas bei nustatytų jų naudojimo būdų keitimas. Veiklos ribojimo pobūdį ir mastą nustato bendrieji saugomų gamtos išteklių sklypų nuostatai bei kiti norminiai dokumentai.

IX SKYRIUS GAMTINIS KARKASAS

38 straipsnis. Gamtinio karkaso paskirtis

Gamtinio karkaso paskirtis yra:

- 1) sukurti vientisą gamtinio ekologinio kompensavimo sistemą ir užtikrinti gamtinius ryšius tarp išsaugančių, apsaugančių, atkuriančių ir kompleksinės paskirties saugomų teritorijų;
- 2) saugoti natūralų kraštovaizdį ir gamtos rekreacinius išteklius;
- 3) sudaryti sąlygas miškams atkurti;
- 4) optimizuoti agrarinio kraštovaizdžio struktūrą geoekologiniu požiūriu, reguliuoti agrarinės veiklos plėtrą;
- 5) reguliuoti kraštovaizdžio urbanizacijos bei technogenizacijos plėtrą.

39 straipsnis. Gamtinio karkaso sudėtis

Gamtinis karkasas jungia įvairios paskirties teritorijas: rezervatus, draustinius, valstybinius parkus, apsaugos zonas bei saugomus gamtos išteklių sklypus, įvairias rekreacines, miškų ūkio, taip pat ribojamos agrarinės veiklos zonas.

Gamtinį karkasą sudaro:

- 1) geoekologinės takoskyros – teritorijų juostos, atskiriančios stambias geosistemas ir atliekančios ekologinį kompensavimą tarp sistemų;
- 2) geosistemų stabilizavimo židiniai – teritorijos, atliekančios ekologinį kompensavimą geosistemose;
- 3) migracijos koridoriai – slėniai bei dubakloniai, kuriais vyksta intensyvi geodinaminė bei bioinformacinė apykaita.

40 straipsnis. Gamtinio karkaso formavimas

Gamtinis karkasas formuojamas pagal respublikinius, rajoninius bei vietinius teritorinio planavimo dokumentus.

Gamtinio karkaso formavimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

41 straipsnis. Veiklos gamtiniame karkase nustatymas

Gamtiniame karkase esančiuose rezervatuose, draustiniuose, apsaugos zonose, valstybiniuose parkuose, saugomuose gamtos išteklių sklypuose veiklą nustato atitinkami šio įstatymo straipsniai, o jos reguliavimo pobūdį ir mastą nustato rezervatų, draustinių, valstybinių parkų, biosferos rezervatų, apsaugos zonų ir saugomų gamtos išteklių sklypų bendrieji ar individualūs nuostatai bei kiti norminiai dokumentai.

Gamtinio karkaso rekreacinės, miškų ūkio ir ribojamos agrarinės paskirties teritorijose draudžiama statyti pramonės įmones ir gyvenamuosius kvartalus. Gamtinio karkaso teritorijose ribojama verslo, miškų ūkio, agrarinė bei statybinė veikla. Veiklos ribojimo pobūdį ir mastus nustato Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos, gamtinio karkaso nuostatai bei kiti norminiai dokumentai.

X SKYRIUS ATSAKOMYBĖ UŽ SAUGOMŲ TERITORIJŲ ĮSTATYMO PAŽEIDIMUS

42 straipsnis. Teisinė atsakomybė

Juridiniai ir fiziniai asmenys, pažeidę Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo reikalavimus, traukiami atsakomybėn pagal Lietuvos Respublikos įstatymus.

43 straipsnis. Žalos, padarytos saugomoms teritorijoms, saugomiems kraštovaizdžio objektams, atlyginimas

Juridiniai ir fiziniai asmenys, padarę žalą saugomiems kraštovaizdžio kompleksams bei objektams, privalo juos atkurti, atstatyti teritorijos pirminę būklę ir atlyginti padarytą žalą. Žalos dydį nustato teismas pagal Aplinkos apsaugos departamento arba Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos pateiktus skaičiavimus.

Pateikti teismui ieškinius dėl padarytos žalos atlyginimo turi teisę Aplinkos apsaugos departamentas, Kultūros paveldo inspekcija, saugomų teritorijų tarnybos, saugomų kraštovaizdžio objektų, žemės bei miško savininkai ir naudotojai.

Žalos atlyginimas neatleidžia nuo drausminės, administracinės ar baudžiamosios atsakomybės.

44 straipsnis. Saugomų teritorijų žemės, miško, saugomų kraštovaizdžio objektų priverstinis išpirkimas

Jeigu saugomų kraštovaizdžio vertybių, saugomų teritorijų žemės bei miško savininkai nesilaiko įstatymuose ir kituose dokumentuose nustatyto saugomų teritorijų apsaugos ir naudojimo režimo, Aplinkos apsaugos departamento arba Lietuvos Respublikos įgaliotos institucijos reikalavimu tos žemės gali būti priverstinai valstybės išpirktos pagal jų realią vertę išpirkimo metu.

45 straipsnis. Ginčų sprendimas

Ginčus saugomų teritorijų klausimais pagal kompetenciją sprendžia Lietuvos Respublikos Vyriausybė, savivaldybės, Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos departamentas, valstybės įgaliotos institucijos, teismas ar arbitražas Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.

46 straipsnis. Įstatymo įsigaliojimas

Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas įsigalioja bendra tvarka, išskyrus 22 straipsnio antrosios dalies 1 punktą, kuris įsigalios po Lietuvos Respublikos administracinės teritorinės reformos.

Skelbiu šį Lietuvos Respublikos Seimo priimtą įstatymą.

REPUBLIKOS PREZIDENTAS

ALGIRDAS BRAZAUSKAS
